

На вниманието на:

г-жа Биляна Генова – директор на дирекция "Култура",
Координатор на Столична програма "Култура"

Относно:

Приемане на ПРОГРАМА „НАВЪН“ - ЗА ПОДКРЕПА НА ВРЕМЕННИ ХУДОЖЕСТВЕНИ
ИНСТАЛАЦИИ В ГРАДСКА СРЕДА - ПЛОЩАДКА „МАВЗОЛЕЙ“

КОМЕНТАР

Първо бих желала да поздравя инициаторите на тази програма, защото тя сама по себе си е чудесна и обоснована по много начини.

Разбира се мнението ми по приложения за обсъждане текст, поместен в сайта на Столична община, няма как да бъде извън един малко по- широк контекст. А именно - временната инсталация „Бронзовата къща“ на Пламен Деянофф, като отправна точка на редица граждански реакции и управленски решения.

Заедно с няколко човека аз бях сред тези, които още на 3 ноември 2017 г. в Отворено писмо изпратиха мнение и въпроси към столичната администрация свързани с прокарването на арт инсталацията „Бронзовата къща“. Официални отговори така и не получихме, но в крайна сметка те впоследствие се появиха под една или друга форма.

По принцип трябваше да се подходи с конкурс за концепции за цялата зона около бившия Мавзолей, а тези концепции да съдържат и предложения за предназначението на различните пространства, включително подземие на бившия Мавзолей и площадката му. В споменатото писмо стеснихме периметъра с посочване на примера за Трафалгар в случай, че **след публичен дебат** СО реши на площадката да представя съвременно изкуство:

„Проблемът с "празното място на мавзолея " може и би трябвало да бъде решен след събиране на различни концепции и след широк, задълбочен, обществен дебат, защото мястото е не само с местно, но и с национално значение. Ако СО реши да представя на него съвременно изкуство, би могла да ползва опита от Лондон. Подобен проблем на площад „Трафалгар“ е решен по най-логичния и справедлив начин. По името на останалия години наред недовършен постамент, е създаден проект наречен "Четвъртия постамент ". На него сега се излага творба от различен автор в продължение на една година. Подобна практика би могла да бъде въведена и за мястото на мавзолея с учредяването на конкурси, като по този начин то ще бъде демитологизирано и ще бъде въведен известен баланс.“

Тази позиция бе застъпена отново в началото на 2018 г. и от общинския съветник Иво Божков, на сесия на СОС по точката: „Гласуване на средства за поставяне на Бронзовата къща в пространството на мавзолея и безвъзмездното му предоставяне за управление на Общински културен институт „Софийска градска художествена галерия“:

„Както подкрепих доклада за Бронзовата къща, така и смятам, че укрепването на

постаментта е задължителен с оглед сигурността на хората, които ще я посещават. Лошото е, че докладът е натоварен и с една допълнителна точка, която трябва да бъде обект на отделен доклад и дискусия.

Покрай бронзовата къща с този доклад искате да ни наложите едно решение за това какво трябва да се случва на пространството на бившия мавзолей.

За разлика от съветниците от БСП, аз не тая никаква сакралност към това място, нито жалея за диктаторско-грандоманската постройка мавзолей.

Къде е проблемът, който не можете да отречете - Проблемът е, че всичко в София се прави на парче, без цялостна обсъдена и обмислена визия. Същото е и за това пространство, за което с този доклад вие налагате едно от многобройните решения как да изглежда то. Не говорим само за мястото на Мавзолея - говорим за целия площад, който се свързва с градината.

Правилната управленска постъпка е първо да се вземе решение за развитието на цялото това пространство, след което да се организират архитектурни конкурси за неговите отделни части или да се направи един общ.

Вие се опитвате да сложите каруцата пред коня.

За това пространство първо трябва да се изгради рамката на дейностите, които гражданите, институции и експерти искат да се случват там - така нареченото задание. Това отнема време - за един площад в Брюксел - площад Флажей в община Иксел това е отнело пет години в кръгли маси, ателиета и дискусия.

Правя конкретно предложение за отпадане на тази точка, защото тя трябва да се случи следствие на цялостна рамка за визията на пространството, която рамка да залегне в заданието на бъдещият архитектурен конкурс."

С проекта за конкретната програма „Навън” привидно можем да говорим за известно вслушване на СО в обществени предложения и добри примери, въпреки че едва ли някой гражданин има претенция за авторство на идеята за редуване на временни инсталации. Но определено намирам за недобра цялостната прибързаност и едностранчивост по гореспоменатите събития. Вместо измежду множество варианти всеобщо да бъде избрано решение с устойчив и полезен характер, се гласуват единствени решение сякаш за успокояване на гузна съвест.

По същество. Регламентът на всеки конкурс или програма е важен и предопределя резултатите. В него могат да бъдат заложени или предотвратени бъдещи недоволства. Не знам какъв точно е регламентът на Трафалгар, но сигурно лесно може да бъде намерен и проучен. Известно е обаче, че има много добро предварително планиране във времето. Знае се, че настоящата скулптура Ламасу на Майкъл Раковиц е 12-тата заменяща скулптура за последните 20 години. Тя ще остане на четвъртия постамент до 2020 г., когато ще бъде сменена от скулптура на британската художничка Хедъп Филипсън, представляваща фунийка сметанов сладолед с вишна, накачан от мухи.

Не става ясно дали програма „Навън” се създава с тенденция да се превърне в традиция за мястото на Мавзолея или касае само 2019-та, за която ще са отпуснати целево споменатите средства. Добър вариант би бил периодично да се определят и

други места за временни арт инсталации.

Препоръчително е да се преосмислят срокът за подаване на проекти (45 дни), времето за съгласуване, реализация и периодът на експониране. Цитиран е минимален срок за излагане на творбата един месец, което е твърде кратко. Логично е периодът да бъде средно 6 месеца/ 1 година, като за всичко останало да е предвидено достатъчно време, без претрупване и да съответства на вложения труд и средства. Мястото е стояло празно години наред. Нищо няма да му стане ако 2019-та се окаже недостатъчна за подготовката на две временни инсталации.

С обяснително- информативен ефект (преди всичко за широката аудитория) в регламента е уместно изрично уточнение, че програмата не е за паметници в традиционния смисъл. В чл. 19 (3) от *Наредбата за именуване и преименуване на общински обекти, поставяне, преместване и премахване на паметници и художествени елементи на територията на Столична община:*

„Проектите за паметници се публикуват в интернет страницата на Столична община за срок не по-кратък от един месец, с оглед провеждането на обществено обсъждане върху качествата на проекта.“

Друго, необходимо според мен, изрично уточнение е дали в хода на избиране на творбите има място за общественото мнение или щом е временно всичко ще бъде сведено само до експертното решение на комисиите и за обществеността ще бъдат единствено представянията с вече избраните произведения. Това конкретизиране би спестило много излишни бъдещи въпроси. В настоящия проект място за обществени мнения по кандидатстващите проекти няма. По условие проектите трябва да са мислени за конкретното място, но избраните за финансиране временни инсталации са потенциални постоянни творби евентуално на друго място. Това изисква допълнителна отговорност и изясняване на въпроса какво точно става след изтичане на срока за експониране. Дали творбата си остава на автора и той може да прави, каквото прецени или остава собственост на Общината и тя от своя страна може да прави, каквото прецени. Известно е положението, когато творби от биеналета, пленери и конкурси пренаселват градската среда, без елементарна информация и адекватно стопанисване. През 2012 г. върху Четвъртият постамент в Лондон бе творбата на Инка Шонибар, която представя кораба на Нелсън в бутилка. Тази творба е откупена с дарения от лондончани и днес може да се види в Гринуич, пред Националния морски музей. Разбира се това е само пример. Не знам дали реализирането на откупената творба е било и финансово подпомогнато от лондонската администрация.

Показателна за мен (в положителния смисъл) е последователността на изброените етапи, при които (разлика от „Бронзовата къща“) съгласуването на всичко по избраните за финансиране и реализиране проекти, предхожда гласуването от Столичния общински съвет.

С уважение: Мария Каравланова